

ემზარ კვიციანი

მხატვრული თარგმანის დიდოსტატი

ვინც თანამედროვე ქართულ მწერლობას რამდენადმე იცნობს, ყველამ იცის — თამაზ ჩხენკელი ბევრს და კეთილსინდისიერად თარგმნიდა (პოეზია, ესეები, გამოკვლევები) და ყველაფერს მისი უზადო ოსტატობის ტვიფარი აზის.

განსვენებულის მთარგმნელობითი მოღვაწეობის უთვალსაჩინოეს ნაყოფად სამართლიანად ითვლება ტანის ეპოქის (618-907) უდიდესი ჩინელი პოეტის ბო ძიუ-ის (762-846) ლირიკა. ჩინეთში იგი დღემდე ადამიანისა და შემოქმედის ეტალონად ითვლება.

აღსანიშნავია, რაოდენ შესამჩნევ გავლენას ახდენდა თვითმყოფად იაპონურ კულტურაზე ჩინური ხელოვნება, კერძოდ, პოეზია. ძველი იაპონელი პოეტები, პროზაიკოსები, ესეისტები თუ ფილოსოფოსები თავიანთ ნაწერებში ყველაზე ხშირად ბო ძიუ-ის სტრიქონებს იმოწმებდნენ და ეს გარემოება მრავალ რამეზე მეტყველებს.

მთლიანად ბო ძიუ-ის სტრიქონებითაა გაჯერებული მეთაურ საუკუნის გენიალური იაპონელი მწერლის, იმპერატორის სეფეკალის მურასაკი სიკიბუს შეუდარებელი რომანი „გენძი-მონოგატარი“. მასში იმდენი მინიმუმებაა ბო ძიუ-ის ლექსებსა და პოემებს (ეს უმთავრესად გმირთა სულიერი სამყაროს საჩვენებლად, სასურველი განწყობილების შესაქმნელად ხდება), აღრიცხვა ჭირს.

უნივერსიტეტის სტუდენტი ვიყავი (მაშინ მხოლოდ საღმრთო ვიცნობდი თამაზ ჩხენკელს), როცა „სახელგამის“ მიერ 1956 წელს გამოცემული ბო ძიუ-ის ლექსები შევიძინე და დღემდე ცალკე მაქვს შენახული. იმ დროის პირობაზე კარგად არის გაფორმებული ეს მცირე ზომის წიგნი. გარეკანის შავ ფონზე წითლადაა გაკლავილი ბამბუკის წვრილი ტოტი. შრიფტებიც გემოვნებითაა შერჩეული. მთავარი, ცხადია, ის ანდამატურად მიმზიდველი ტექსტია, ამ სადა გარეკანში რომ არის მოქცეული. თამაზ ჩხენკელი გამორჩენილი რუსი სინოლოგის ეიდლინის ურითმო ლექსით შესრულებულ თარგმანებს დაეყრდნო. მან ახალი სული შთაბერა ბო ძიუ-ის ლირიკას და იგი ქართული პოეზიის კუთვნილებად აქცია.

კრებულს დართული აქვს თამაზ ჩხენკელის სიყრმის მეგობრის, ნაადრევად დაღუპული უნიჭიერესი ლიტერატორის კარლო ქილარჯიანის წინასიტყვა, რომელშიც იგი ჩინური ხელოვნების, პოეზიისა და ფილოსოფიის შესაშურ ცოდნას ავლენს, აქ ბევრი საყურადღებო აზრია გამოთქმული, მაგრამ მე მხოლოდ ერთ მცირე ნაწყვეტს მოვიხმობ:

„ბო ძიუ-ის დახვეწილი ლირიკის თემა უპირატესად ადამიანი და მისი განწყობილებანი. ძუე-ძუის ჟანრით დაწერილი მისი ლექსები მსოფლიო პოეზიის **შედევრებად** უნდა ჩაითვალოს. სულიერ განწყობილებათა უფაქიზესი ნიუანსებისა და პეიზაჟის მინიატურული დეტალების დახატვაში მას ბადალი არ მოეპოვება. საერთოდ, მინიატურული სტილი დამახასიათებელია ჩინური ხელოვნებისა და პოეზიისათვის, მონუმენტური შეიძლება იყოს მხოლოდ განწყობა და ღრმა ესთეტიკური ზემოქმედება, რომელსაც ბო ძიუ-ის ლექსები იწვევს“.

მე და ჩემმა მეგობრებმა ზეპირად ვიცოდით ამ წიგნის არაერთი შედევრი. ხშირად უკვდავი შემოქმედის ლექსის სათაურშივე იგრძნობა უმაღლესი, სულის შემძვრელი პოეზია, რომლის აღსაქმელადაც უკვე შემზადებულები ვართ. თავად მთელი ცხოვრება დიდ მოხელედ ნამსახურმა, კარგად იცის თავისი და გარშემო მყოფთა ფასი, თამამად უსწორებს თვალს მარადისობასაც და წარმატებასაც — უეცრად მოწოლილ განცდას ასე ასათაურებს: „ლოკაუს სადგურის კედელზე ჩემ მიერ დიდი ხნის წინათ მიწერილი ლექსები“. რაც ამას მოსდევს, იმდენად შთამბეჭდავია და ისე ცხადად ხედავ პოეზიის ზეციური მადლით მოსილ „ხელმწიფის კაცს“, რომ ყოველგვარი სურვილი გეკარგება ამ გამოზომილად, მომჭირნედ ნათქვამს, რაიმე დაამატო. განსამარტავი, გასაშიფრავი აქ არაფერია და რასაც თვალს სუნთქვაშეკრული, მღელვარედ ჩააყოლებ, სამუდამოდ გამახსოვრდება:

**კედელზე მიწერილ ჩემს მდარე ლექსებს
კაცთა მოდგმისათვის არა აქვს ფასი.
ნიშანთა მწკრივი დაჰფარა მტვერმა
და ჟამთასვლისაგან მოედო ხავსი.
მხოლოდ იუანი — ხელმწიფის კაცი,
სტრიქონებში რომ ღრმა განცდებს ეძებს,
არ ინდობს თავის ძვირფას მოსასხამს,
აშორებს ხავსს და კითხულობს ლექსებს.**

სხვა შემთხვევაში ბო ძიუ-ის თვითონ უწევს იმ „ხელმწიფის კაცის“ დარად მოქცევა; სამაგიეროს მიაგებს გულითად მეგობარს, რასაც ამავე ყაიდისა და სულისკვეთების ლექსიდან ვიგებთ: „ლინცაოში საფოსტო სადგურის კედელზე იუან მეცხრის ლექსები დაეინახე“. გულს გული იცნობს და შემოდგომის ქარბუქიან დღეს, შინ მომავალი, დროდადრო ჩერდება, რათა მიფარდნილი სადგურის კედელზე მისი სულის მონათესავე ლექსები ამოიკითხოს. ბოლო ოთხ სტრიქონში მძაფრად იგრძნობა ეს სასიამოვნო ფორიაქი:

გზაზე სადგურების ზღუდე რომ შემხვდება,

ჩამოვქვეითდები უმაღლეს.

სვეტებს გარს ვუვლი და ვაკვირდები კედლებს —

შენს ლექსებს დავეძებ ჩუმად.

„ჩან-ანის გაზაფხული“ ერთ მარტივ რითმზეა გაწყობილი და განწყობილ-ებაც ასეთივე გამჭოლი, მთლიანია — ლირიზმი მსუბუქ ირონიასთან არის შეზავებული. ლექსში ძველი სატახტო ქალაქის გარემოა დახატული. საგრძნობია ის ენით უთქმელი იდუმალეობა და ნეტარება, კლასიკურ სისადავესთან ბედნიერად შეხამებული, რაც თავიდან ბოლომდე უნაკლოდ შეინარჩუნა მთარგმნელმა:

ცინის კარიბჭეთა ტირიფის შტონი

დახრილან, არა აქვთ ძალი.

აღმოსავლის ქარმა ოქროდ გადაუქცია

იმ ტირიფს ფოთლები მკრთალი.

სიმაგრე აკლია მანდაურ ღვინოს,

მალევე ფხიზლდება მთვრალი —

ვერაფრით დაიცხრო გაზაფხულის სვედა,

ველარც აარიდო თვალი.

ბო ძიუ-ის ლირიკაში განსაკუთრებით უხვად, ნაირფერად არის წარმოდგენილი მცენარეთა სამყარო, ყვავილები, რაც პოეტს ბუნების უპირველეს მშვენიერებად ესახება და ყოველთვის მწვავედ განიცდის სტიქიისგან მათ იავარყოფას. ეს მთელი სისაესით გამოჩნდა უაღრესად ნატიფ, ნაღვლიან ლექსში „ყვავილები მებრალეა“. მასში მთავარ აკორდად გაისმის მოლალურის გაბმული, სმენის დამატკბობელი ჟღერტული, რომელსაც ქარაშოტით დარბეული ხეების მხრიდან გამოძახილი არ მოჰყვება. აქ უცნაური ფრინველის მიმართ გამოყენებულია ძალზე მარჯვე, იშვიათი ეპითეტი — „ენამრაუალი“, სხვაგან არსად რომ არ შეგხვედრივარ ასეთ კონტექსტში. იგი ზუსტად გამოხატავს ამ ფრთოსნის დაუცხრომელ, ყველა ჩიტისგან განსხვავებულ გალობას ბუნების წიაღში. სურათები ერთმანეთზეა გადაჯაჭვული, რაც აძლიერებს ექსპრესიას. ბო ძიუ-ის პეიზაჟები არასოდეს არაა განყენებული და მათში მუდამ იკვეთება მეორე პლანი, რითაც პოეტი ამბობს მთავარ სათქმელს. წინამდებარე ლექსიც ამის დასტურია:

ბრალია, რომ მშვენთა და უნაზესთათვის

სწორედ ახლა მოდგა ყვავილების ჟამი.

სულ ცოტახნის წინათ ბობოქარმა ქარმა

შტოებს მოაძარცვა ყვავილები ღამით.

ანცმა მოლალურმა დღევანდელი დილით,

როცა ნახა ძველი სანახების ფარჩა —

მან ენამრაუალმა, რაც იქ იგალობა,

შიშველ ხეთა შორის უპასუხოდ დარჩა.

ტონალობით, ფერადოვნებით, ფრაზათა მიმოხრით უნაკლოა და ამავე

თემას აღრმავებს, ამდიდრებს „ატმის ყვაილები და-ლინის ტაძარში“. სიზმარს, ზღაპარს გვაგონებს შორეულ სავანეში ნაგვიანევი გაზაფხულის თვალისმომჭრელად აბრიალება. პოეტი წელიწადის დროთა პერსონიფიცირებას ახდენს, რაც მისი დროის ჩინეთში უჩვეულო სითამამე და სიახლე იყო. რვავე სტრიქონი მთლიანად ამოსაწერია, რათა სრულად შევიგრძნოთ ამ დიდებული ქმნილების მომხიბლაობა:

**ყვაილებს მაისში ალო ეწურებათ
ჩვენთან და ვარდობა ილევა.
ხოლო მთის ტაძარში ვარდისფერად ახლახან
იფეთქეს ატმის ყვაილებმა.
მე ვბრაზობ: ალბათ შინ დაბრუნდა, უკვალოდ
რომ გაქრა ზაფხული შრიალა:
ამ ჩუმი ტაძარის ბჭესთან გზად გავლილმა,
ვინ იცის, აქ შემოიარა.**

გაზაფხულის ბოლო დღეს დაუწერია ბო ძიუ-ის სევდიანად ნაქსოვი ლექსი „გოდოლი, საიდანაც გამგზავრებულთ უმზერენ“, რომელიც იმჟამად გადასახლებულ უერთგულეს მეგობარს, პოეტ იუან ჯენს, იმავე იუან მეცხრეს ეძღვნება. ლექსში ნახსენებია ძიანანში მდებარე სახლი, სადაც ადრე იუან ჯენი ცხოვრობდა და გოდოლიდან მოჩანს „დაცვენილ ყვაილთა ველი“, თვალს აყოლებენ იმ სახლიდან გასულ, ლელიანში მიმავალ ახლობლებს. ის სახლი ახლაც სტუმრის მონატრულია. ეს გარემოება გვახსენებს ჩვენს ცნობილ ხალხურ ლექსს, სადაც მთიან მხარეში მცხოვრებ მასპინძელს, უჭირს სასურველ სტუმართან განშორება:

**ნუ წახვალ, კარგო სტუმარო,
ნუ იტყვი: წავალ, წავალო...
თუ წახვალ, თან წამიყვანე,
შენი ვარ, განა სხვა ვარო.**

ბო ძიუ-ის ხსენებული ლექსიც ასევე ნაღვლიანად მთავრდება:

**გაზაფხულის ღხენა ორგანვე უეცრად
დაცხრა და წავიდა უმალო.
სტუმრისთვის ჭმუნავენ მშობლიურ მხარეში,
სახლისთვის შენ ჭმუნაგ, სტუმარო.**

ძველ ჩინეთში მყარ ტრადიციად იქცა, რომ გამოჩენილი პოეტები ერთ-მანეთს გულწრფელ, სიყვარულით აღსავსე ლექსებს უძღვნიდნენ. ამის მეტყველ მაგალითად შეგვიძლია გავიხსენოთ იმავე ტანის ეპოქის უდიდესი პოეტების, ბო ძიუ-ის წინამორბედთა — ღუ ფუსა და ლი ბოს მიძღვნილი ერთმანეთისადმი. გადასახლებაში მყოფი პოეტები ხშირად ამხნევებდნენ ურთიერთს. საერთოდ, პოეტების შორეულ, მიყრუებულ მხარეებში გადასახლება ძველ ჩინეთსა და იაპონიაში ჩვეულებრივი ამბავი იყო; მათზე განაწყენებული ხელისუფლები მრისხანებას ასე გამოხატავდნენ.

ბო ძიუ-ი იმპერატორის კარის მრჩეველი იყო, სიბრძნე და შორსმჭვრეტელობა არ აკლდა, მაგრამ უძლიერესი ციკლის — „ცინის ჰანგების“ დაწერის შემდეგ, სადაც იგი ღარიბ-ღატაკებს, დამძულ ადამიანებს ექომაგებოდა, დაუნდობლად ამხელდა გაზულუქებულ, უზომო ჭამა-სმისგან ფაშვადმობრუნებულ ბატონკაცებს; გაბოროტებული მზვობრები მას არაერთხელ დაესხნენ თავს, სიცოცხლეს უმწარებდნენ.

თამაზ ჩხენკელმა მისებური ოსტატობით თარგმნა „ცინის ჰანგების“ რამდენიმე ლექსი. მოვიტან ერთ-ერთი ლექსის ფრაგმენტს („ფაქიზად მოკაზმულნი, მაძღარ ცხენებზე ამხედრებულნი“), სადაც ხელმწიფურ ალღუმზე მყოფი წარჩინებულნი თავაშვებულად ღრუობენ. ლექსში მარჯვედ არის გამოყენებული კონტრასტის უნივერსალური ხერხი და ეს ყველაზე მეტად ბოლო ოთხ სტრიქონში იჩენს თავს. მანამდე პოეტი ისმენს იქაურ მცხოვრებთა მონათხრობს გალაღებულ, მოჯირითე მუქთახორათა დროსტარებაზე, აღწერილია ხორაგით დაზვიანული სუფრა და ამ გაუგონარი ფუფუნების ფონზე ბო ძიუ-ი გვიჩვენებს შიმშილისგან ჭკუაზე გადასულ სოფლის მცხოვრებთ, მხეცებად რომ ქცეულან:

სურებით მიაქვთ /ღვინოები უუძველესი.

ზღვათა და ხმელთა შეჭამადი /მიაქვთ ცხრაფერი.

ძვირფასი ხილი — /ფორთოხლები დუნ-ტინის მხარის,

თევზები — ლინში, /ციური ტბის წყალში ნაჭერი.

დანაყრდებიან, /მოილხენენ გულდამშვიდებით,

შეთვრებიან და /აენტებათ სული მოლხენით...

წლევანდელ ზაფხულს /ძიანანი გვალვამ გადაწვა;

ადამიანნი ჭამენ სოფლად /ადამიანებს.

ბო ძიუ-ის მგრძობიარე სტრიქონებში ხშირია მეგობართა გულმხურვალე მონატრება, რაც მისი უფაქიზესი სულის მღელვარებასა და კეთილშობილებას გვამცნობს. მრავალთაგან უნდა გამოვაცალკევო უბრწყინვალესი ლექსი „ვიგონებ ხუეი-შუს“, რომელშიც გამოკრთის ძენ-ბუდიზმის მოძღვრების ანარეკლი, მაგრამ ფარული შრეების გამოვლენის გარეშეც გვხიბლავს ეს ქმნილება, რომელსაც ლირიკისათვის ძალზე ნიშანდობლივი შეკითხვის ტონალობა აბოლოვებს; თავიდან ბოლომდე ქართულად გამართულ და აჟღერებულ ლექსში ადვილად შესაგრძობია ორიგინალის სულისკვეთება, რაშიც უმაღლეს დარწმუნდებით, როცა ამ თარგმანს ჩავიკითხავთ:

მთებში ვეხეტები, მდინარეს დავეყურებ,

ლექსები თან დამაქვს მელექსეს.

მთვარეს შევხარი და ღვინოს ვეძალები,

ყვავილებს დავეძებ ველებზე.

ექვსივე სიამე ჩემთან რომ გაიყო,

იმ დროზე ოცნებას ვუნდები,

სასო მაქვს მიხდილი, ნეტავი ვიცოდე —

ლოანში როდის დაბრუნდები.

მცირედენი ყურადღებაც კი, ახლობელთა მხრიდან, სიხარულს გერის ბო ძიუ-ის და მადლიერების გამოხატვასაც არ აგვიანებს. უკვე ხანდაზმულს, ცხოვრების თანამგზავრები შემოფანტვია; მტკივნეულად განიცდის ამას, მაგრამ არის ერთი კაცი, ვისაც მუდამ ახსოვს იგი, მზრუნველობას არ აკლებს და პოეტიც თავისებურად მიაგებს სამაგიეროს („ემადლობ ჩაოს ჩემთვის გამოგზავნილი კაბისათვის“). ეს ლექსი მთრთოლვარე სულის გამოძახილია და წაკითხვისთანავე გამახსოვრდება, უცნაურად გაღელვებს, შენი ცხოვრების ნაწილი ხდება:

**ცოტანიდა დაურჩით მეგობრები ძველი,
გულზე თითქო მძიმე შემომადგა ლოდი.
სადაც უნდა ვიყო, მოწყენაა ყველგან,
ბარათებიც უკვე იშვიათად მომდის.
მხოლოდ ერთადერთი, ღირსეული ჩაო
არ ივიწყებს ძველი ამხანაგის ამბავს —
მე ჯერ გაზაფხულის ჩაი არ შემეცა,
რომ გამომიგზავნა შემოდგომის კაბა.**

ყველა კარგ ლექსს ვერ ჩავუღრმავდები და, ამდენად, გზადაგზა, მონიშნულთა გამოსწორვაც მიწევს. ძნელია, როცა უახლოესი ადამიანის სახელს, ვისთანაც ბევრი რამ გაკავშირებდა, უეცრად საფლავის ლოდზე გადანაცვლებულს ამოიკითხავ. ამ მძიმე განცდას ნახევარტონებით, შთამბეჭდავად გადმოგვცემს ლექსი „ძი სიანის ტაძარში“. სამაგალითოა სტრიქონთა მოქნილობა, ტეკადობა:

**წვიმა და ღრუბელი
სამი წლით გაჰყარა ღმერთმა.
გზა გვაქვს შორზე შორი,
ტალღა სცემს ნავსა და გვარზევს.
ნაღვლიანს ისედაც არ მაკლდა
შხამი და სევდა,
აქ კიდევ უეცრად
წააწყდი მეგობრის სახელს.**

ადვილი წარმოსადგენია, რა განუზომელი სასოწარკვეთა შეიპყრობდა ბო ძიუ-ისთანა მგრძნობიარე შემოქმედს, როცა, თითონაც სამარის პირად მდგარი, უერთგულეს მეუღლეს დაკარგავდა. სიცოცხლის მიმწუხრზე პირადმა უბედურებამ დააწერინა მას ერთ-ერთი შედევრი „ცოლის გარდაცვალებას ვგლოვობ“. არასოდეს დამავიწყდება, ზაურ ბოლქვაძე, სიკვდილის იღუმალეებაზე ბევრჯერ დაფიქრებული პოეტი, თამაზ ჩხენკელის ნიჭის და კაცობის თავყანისმცემელი, ზეპირად, როგორი მგზნებარებით წარმოთქვამდა ამ ბინდისფერ ელეგიას და აღტაცებას ვერ მალავდა. ახლაც ყურში მიდგას მისი ათრთოლებული ხმა:

მე ცოცხალ-მკვდარი უტუნის ღერო ვარ,
 სნეული, ყრუ ბერიკაცი,
 მომესმის სამარის წყაროთა ჩუხჩუხი
 და სულის სიმშვიდეს მაცლის.
 ხელჩაკიდებული შვილი თან მომყვება
 შინ მივალ მწუნარე ფიქრით.
 დარბაზში ბნელა და ცივა ოთახებში,
 სახლში აღარა ჩანს იგი.

ჩინეთის ყველა დროის უდიდესი პოეტის მჭმუნვარების მიხეზი ყოფი-
 თი წერილმანები და ძვირფასეულობის შოვნაზე ფიქრი რომ არ იყო,
 ამას განსაკუთრებული მიხვედრა არ სჭირდება. მისი უმთავრესი საზ-
 რუნავი გახლდათ, როგორმე მყუდრო ადგილი მოეძებნა და სვედიანი,
 „ღრმა განცდების“ დამტვევი, ადამიანის არსებობის ტრაგიკული ხვედრით
 დამძიმებული ლექსები შესაფერისად გაესრულებინა. ძირითადი სათქმელი
 პოეტს მეტწილად სათაურში გაჰქონდა, მაგრამ ამით ლექსს ოდნავადაც
 არ აკლდებოდა იდუმალება, მომხიბლაობა. ასე იქცევა ამჯერადაც, როცა
 კეთილისმსურველს, ჩვენთვის უცნობ მეცენატს გულში ნადებს დაუფარა-
 ვად ამცნობს: „ვპასუხობ უიჩის კითხვას იმის შესახებ, თუ რა მიჭირს“:

**უეცრად მოხვედით, დიდად გაისარჯეთ,
 შეწუხდით, და მკითხეთ — რამე თუ მიჭირს.
 ის, რაც მე მიჭირს, ამარტი არ არის
 და არც მარგალიტი — ის, რაც მე მიჭირს.
 ტბის პირას მე თქვენი გრილი ფანჩატური
 მიყვარს, მის ჩრდილოვანს ვერსად გავეშვებ,
 მიბოძეთ ნება — იმ ჩრდილში ვიმღერო,
 როცა შზად მექნება ეს ჩემი ლექსები.**

ყოველ გონიერ ადამიანს უჩნდება ხოლმე განმარტოების, ბუნების
 პირისპირ დარჩენის სურვილი და, რაღა თქმა უნდა, ამგვარი გრძნობა
 შემოქმედს გაათმაგებული აქვს. ერთ ლექსში („მარტო ვხეტილობ“) ცხა-
 დად ჩანს, „დაოსური ლოცვანის“ თან დამტარებელ პოეტს, მცენარეთა
 სამყაროში მოხვედრილს, როგორ თავისუფლად ამოუსუნთქავს, ნანატრი
 შვება უგრძნობია. ბოლო ოთხი სტრიქონის მოხმობაც კმარა, ნათქვამის
 ჭეშმარიტება რომ შევიცნოთ:

**ბამბუკს რომ მწუნხრის ყვაილები მოსავს,
 ერთგულ მეგობრებად მარგია.
 ტყეში შვევდი და მარტო ვხეტილობ:
 კაცთაგან შორს ყოფნა კარგია.**

ბო ძიუ-ის ზემგრძნობიარე სმენა ჰაერში დარხეულ უმცირეს ბგერებს
 იჭერს, ხოლო ყოვლისგამჭვრეტ თვალს ჩრდილთა ოდნავი გადაადგილე-
 ბაც არ გამოეპარება. ლექსი „ძველ სახლში“ უტყუარი მაცნეა იმისა, რომ

ფოთოლცვენის ჟამის ღამეულ ჰეიზაჟს ასე მომაჯადოებლად, ვერცხლის სირმებით, ვერავინ ამოქარავდა სიბნელის ფონზე:

**კედლების იქით შემოდგომის ხმაა,
ჭრიჭინობელა ჭრიჭინებს გარეთ.
ჩრდილი სხვაგვარად ეფინება ოთახს,
გრძელი წამწამები დაუშვა მთვარემ.**

ჩინურ, იაპონურ და, საერთოდ, მსოფლიო პოეზიაში ვერავინ აღრიცხავს, მთვარე რამდენჯერ არის წარმოსახული, მაგრამ ისე ზღაპრულად და დამაბრძალებელი ელვარებით, როგორც ამას ბო ძიუ-ი აკეთებს, ძალზე ცოტას თუ ხელწიფება. ლექსი „ეზოში გრილოვან ღამით“ კვლავ შემოდგომის ჯადოსნურ ღამეს გვიხატავს. ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ ცვრის ბროლივით წვეთებსა და ეზოს პატარ-პატარა გუბებში უთვალავი რაოდენობით ირეკლება ღამის კაშკაშა მნათობი, რაც დაუჯერებელ სილამაზეს ქმნის:

**ცვარია ჭილოფზე,
წმინდა მარგალიტის მგვანია.
ჩრდილები ფარდისა
თითქოსდა ტალღები არიან.
ვზი დამწუხრებული,
ფოთლები ცვივა და ქარია.
ბალის ფანჩატურში
დღეს რაა, რამდენი მთვარეა.**

მე მხოლოდ მცირე ნაწილს შევუხე ბო ძიუ-ის განუმეორებელი ლექსებისა და ვფიქრობ, ამითაც საცნაურია მისი ლირიკის უჩვეულო სიღრმე, წარუდინებელი მშვენიერება.

თამაზ ჩხენკელმა ასევე ოსტატურად, დიდი შთაგონებით თარგმნა ჩინეთის კიდევ დიდი სამი პოეტის შემოქმედება (ვან ვეის, ლი ბოს, დუ ფუსი), მაგრამ, მიზეზთა გამო მათზე ვეღარ შევჩერდები.

აღმოსავლური პოეზიის თარგმანების კრებულში ძველი იაპონური პოეზიაც ღირსეულად არის წარმოდგენილი, მაგრამ იძულებული ვარ, შუა საუკუნეების მხოლოდ სამი საუკეთესო ზოკუ ამოვიწერო (თამაზ ჩხენკელმა თარგმანისთვის ვერა მარკოვას ცნობილი ანთოლოგია გამოიყენა) და ამით შემოვიფარგლო. პირველ მათგანში უცნობი პოეტი, გამწარებული მამა თავის გარდაცვლილ ბიჭუნას დასტირის, ხოლო დანარჩენ ორში ყველაფერი ისედაც ნათელია განმარტებას არ საჭიროებს:

* * *

**ო, კალიების მღვწელო ჩემო!
აწ რა უცნაურ ქვეყანაში
შევირბენია?**

* * *

**პა, მთელი დღეა
წყალზე დაფრენს და იჭერს თავის ლანდს
ნემსიყლაპია.**

* * *

**პოი, განგებზე უმოწყალო!
ამ დიდებული მუზარადის ქვეშ
ახლა პატარა მწერი ჭრიჭინებს!**

იგივე საქებური სიტყვებია სათქმელი ძველი კორეული პოეზიის ნიმუშებზე, რომელთა უძრავლესობა საგულდაგულო განხილვის, საგანგებო ყურადღების ღირსია, მაგრამ მათი ციტირებისგანაც თავის შეკავება მიწვევს.

საერთოდ კი ვფიქრობ, თამაზ ჩხენკელის თარგმანების წინამდებარე კრებულს („ძველი ჩინური, იაპონური, კორეული პოეზია“), რომელიც გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმმა გამოსცა, დაინტერესებული მკითხველი ისედაც საფუძვლიანად გაეცნობა, სიამოვნებით წაიკითხავს.

* * *

რამდენიმე ათეული წელიწადი შეაღია თამაზ ჩხენკელმა უძველესი ინდური კულტურის, მისი ლიტერატურისა და ფილოსოფიის შესწავლას, რამაც ფრიად სასურველი ნაყოფი გამოიღო. მისმა დაუღალავმა გარჯამ საბოლოოდ თავი მოიყარა ხუთასგვერდიან წიგნში „ინდური ლოტოსი“ (თბილისი, 2006), რომელიც თემატურად და ჟანრობრივად ფრიად მრავალფეროვანია. ზოგი რამ, თუნდაც ზედაპირულად მაინც უნდა ითქვას ამ მეტად მნიშვნელოვან კრებულზე.

რაბინდრანათ თაგორის საგალობელთა გენიალური წიგნი „გიტანჯალი“, ავტორის მიერ ინგლისურად თარგმნილი, 1913 წელს გამოიცა და წამძღვარებული ჰქონდა დიდი ირლანდიელი პოეტის იეიტსის წინასიტყვაობა, სადაც ნათქვამია, რომ ამ წიგნში წარმოდგენილ ლექსებს სამომავლოდ უფრო დააფასებდნენ: „გაივლიან თაობები და მათ ისევ იმდერებენ დიდი გზის ყარბები და განგის მენავეები. ერთმანეთის მომლოდინე მიჯნურები მათში პოეზიის მეუფის სიყვარულს, იმ ჯადოსნურ ყურეს, სადაც მათი მიწიერი სიბერე განიწმინდება და განახლდება“.

პოეტის მხურვალე ვედრება, ქებათა-ქება საგალობელთა უფლისადმი ადვლენილი და ჩვენს წინაშე გადახსნილია პოეტის სულის შემაკრთობელი სიღრმე, თვით სამყაროს აღურიცხავი მრავალფეროვნება.

პირველსავე, უძლიერეს საგალობელში თაგორი ღმერთის იარაღად, საკრავად თვლის თავს (უნებურად გვახსენდება პლატონის მოძღვრება პოეტის ღვთაებრივ სიმშაგებზე) და ჩვენ მოწმენი ვხდებით, როგორ ლოცვა-

სავით იღვრება „გიტანჯალის“ შემქმნელის სათქმელი, ვისუნთქავთ მისი ცოცხალი მეტყველების პირველყოფილ, უბიწო სურნელს. ეს სტრიქონები პირდაპირ გულიდან არის დაძრული:

**შენ მომანიჭე მე ცხოვრება დაუსაბამო.
 ნება შენი ასეთი იყო.
 ამ უბრალო და მყიფე ჭურჭელს
 ჟამიდან ჟამზე სცლი და პირამდე აესებ.
 მინდორ-ველებზე დაატარებ ამ პატარა ლერწმის სალამურს
 და ზედ მარად ახალ-ახალ სიმღერებს უკრავ.
 შენი თითების სანუკველი შეხებისაგან
 მე სიხარულით მემუსრება გულის ბჭენი და
 ბაგეებს სწყდება ჯერუთქმელი საგალობელი.
 შენი წყალობის უშურველი ნიჭი შენ მხოლოდ
 ამ უღონო გულს მოაფინე.
 საუკუნენი იღვეიან... შენი მადლი იღვრება ციდან
 და მაინც არის ჩემი გულის საუნჯეში მისთვის ადგილი.**

უზენაესის წინაშე თავმოდრეკილი მორჩილება, უსაზღვრო თავყანის-ცემა, აღტაცებაა გამოხატული მესამე ლექსში, სადაც თვალუწვდენელი სამყაროს იღუმალება პოეტს ღმრთის სწორუპოვარ გალობად ესახება და ასეთ ზებუნებრივ სიმღერასთან შერწყმა არ ძალუძს. ბროლის ჭკაულებივით გამჭვირვალე სტრიქონები ლაღად მოედინება, მათში მცირეოდენ ხინჯსაც ვერ იპოვით და ამ ბუნებრიობას მთარგმნელის ოსტატობას უნდა ეუმადლოდეთ:

**ო, მე არ ვიცი, როგორ გალობ შენ,
 მე მუდამ ჩუმი განცვიფრებით, უფალო, გისმენ;
 შენი გალობის შარაჟანდედით ნათობს სამყარო,
 შენი გალობის ცხოველი სუნთქვა იფინება ციდან ცათამდე,
 შენი გალობის წმინდა განგი ანგრევს ზღუდეებს
 და ისევე მოექანება.
 ჩემს გულს სწადია შეერთება შენს სიმღერასთან,
 მაგრამ ამაოდ ეძიებს ხმას.
 მე ვამბობ სიტყვას,
 მაგრამ სიტყვა საგალობლად ვერ მოვაქციე
 და მე ვტირი გზადაბნეული.
 შენ დაატყვევე გული ჩემი
 შენი გალობის უსასრულო ქსელში, უფალო.**

„გიტანჯალის“ ღმრთებრივი საგალობლებიდან რიგით სამოცდამეორე ყველაზე მოზრდილია და სიმბოლური გააზრებით, მისტიკური საბურველი-თაც გამოირჩევა. ეს აძლიერებს იღუმალების განცდას.

საღამო ხანს, მდინარესთან, პოეტი ზვდება სახალხო დღესასწაულ-

ზე მიმავალ პატარა გოგონას, ვისაც სანათური მოაქვს და ემუდარება, სიბნელეში მოქცეულს, სამყოფელი გაუნათოს. გოგონა შეათვალიერებს მთხოვნელს და მორიდებით ეუბნება, რომ სანთელი სხვა მიზნით წამოიღო, იგი შესაწირავია. საგალობელი ყოველგვარი შემზადების გარეშე იწყება და პირველსავე სტრიქონებში გამომჟღავნებულია უნაზესი დამოკიდებულება უმანკო არსებისადმი:

მდინარის პირას, შამბიანში მე მას ეუთხარი:

„პატარა ქალო, საით მიგაქვს ვე სანათური?

ჩემი სამყოფლო ბნელია და უკაცრიელი,

მო, განმინათლე!“

ერთ წამს ასწია წამწამები პატარა ქალმა

და შეღამების მკრთალ ბინდბუნდში თვალი შემავლო.

„მე აქ მოვედი, რომ დინებას გაგატანო ჩემი სანათი,

როცა ნათელი მიდრკება ცისა“.

ეს დიალოგი, ოდნავ სახეცვლილად, რამდენჯერმე მეორდება და „პატარა ქალი“ ყოველთვის უარით პასუხობს პოეტის დაჟინებულ თხოვნას, სანამ, ბოლოს, მისი წმინდა სანათური ირგვლივ შემოჯარული ჩირაღდნების ზღვაში არ დაინთქმება.

რწმენის ურყევი ერთგულება, უბიწოება გამოსჭვების გოგონას საქციელში და იმდენად ფაქიზი, ჰაეროვანია აქ დახატული სურათი, ახსნა, ჩაკირკიტება არ უხერხდება.

ერთ-ერთი უძლიერესია სამოცდამეჩვიდმეტე საგალობელი, მსგავსად უმრავლესობისა, უშუალოდ უფლისადმი მიმართული. აქ ისე ამადლებულად, ამასთანავე, მეტაფორულად არის წარმოსახული ადამიანის ყოფა და მერე სხეულის გარსისაგან განმარცვალე ფიქრი, უკვალოდ გაქრობის ნატვრა, რომ გაოცება გიპყრობს. რა ზეადამიანური ძალის პიროვნება უნდა იყო, რომ სიკვდილზე, ცოცხალი ადამიანისთვის თავზარდამცემ მოვლენაზე, ასეთი სასოებით და მოიარებით წერო:

მე ვგავარ ღრუბელს, შემოდგომის ცაზე უგზოდ მოხეტიალეს.

ო, ჩემო მზეო, დიდმშვენიერო!

ნისლშებურვილი ვერ განმჭვრიტა ჯერ შენმა შუქმა,

ვერ შემაზავა შენს ნათელთან

და მე ამგვარად დღეებსა და თვეებს ვითვლი შენთან გაყრილი.

თუკი ხარება და თუ ნება იქნება შენი,

წაიდე ჩემი წარმავალი ამაოება,

ქარს გაატანე, ან განფინე ის ცვალებად სასწაულებად.

მწუხრზე კი, როცა მოისურვებ დაასრულო შენი თამაში —

მე გაეჭრები შემომდგარ ბნელში,

ანდა თუთრი და გამჭვირვალე დილის ღიმილში.

„გიტანჯალის“ კიდევ ერთ, ოთხმოცდამესამე საგალობელს გავიხსენებ,

ასეთსავე შთაბეჭდავს, სადაც ეს, ამქვეყნიური არსებობის განუშორებელი ფენომენი პირდაპირ მისი სახელით არის წარმოდგენილი და ეს არავითარ ძრწოლას არ იწვევს, სხვანაირად ვერც მოიქცეოდა ინდოეთის უდიდესი პოეტი, ვისაც სულის უკვდავება, ძენ-ბუდიზმის მრავალსაუკუნოვანი სიბრძნე სისხლში ჰქონდა გამჯდარი. ეს საგალობელიც მთლიანად უნდა მოვიტანო:

**სიკვდილი — შენი მოციქული კარზე მომადგა.
 ზღვა გადმოლახა იღუმალი
 და შენი ჩუმი დაძახილი მან მომაწვდინა;
 ღამის უკუნში შიშისაგან კრთის ჩემი გული.
 ჩირაღდნით ხელში ავდგები მაინც, გავადებ კარს და
 კარიბჭესთან შენს მოციქულს მივესალმები.
 თვალცრემლიანი თაყვანს ვცემ და მის წინ მოვიღებ
 ჩემი გულის ყველა საუნჯეს.
 და ჩემს ცარიელ სამყოფლოში მხოლოდ ნემსი დარჩება ჩემი,
 ვით შეწირული შენთვის მსხვერპლი უკანასკნელი.**

რაბინდრანათ თაგორის შემოქმედებაში განკერძოებული ადგილი უკავია ახალგაზრდობისდროინდელ, მცირე ზომის ლიტერატურული წერილების კრებულს „ბენგალიას“. ასეთი სიამოვნებით წამიკითხავს მხოლოდ ორტეგა ი-გასეტის „ესეები ესპანეთზე“, სადაც დიდი ფილოსოფოსი და ხელოვნებათმცოდნე თავისი სამშობლოს მთელ მშვენიერებას უჩვეულო პოეტურობით, დაუვიწყარ ფერწერულ სურათებად წარმოაჩენს.

ინდოელები ყოველი ცოცხალი არსების, თვით მწერების სიკვდილსაც ტრაგედიად აღიქვამენ. ეს განცდა მძაფრად, სინანულის დიდი გრძნობით აქვს გადმოცემული თაგორს „ბენგალიას“ ერთ, დღიურისმაგვარ ჩანაწერში. რამდენიმე სტრიქონში ხატონად არის განსხეულებული მწერლის წარმოსახვის ძალა, ფრთხილუკვეცავი ფანტაზია:

„მე დღეს ვნახე მკვდარი ჩიტი, რომელიც დინებას მოჰქონდა. ამ ჩიტის სიკვდილის ამბავი ადვილად შეიძლება წარმოვიდგინოთ. სოფლის ბოლოს, მანგოს ხეზე მას ჰქონდა ბუდე. იგი საღამოთი დაბრუნდა შინ და თავის რბილბუმულიანი ამხანაგების გვერდით მოკალათებულმა მშვიდად დაიძინა, რომ მოესვენებინა თავისი დაღლილი სხეული. მაგრამ უეცრად, დამეში, ძლიერი პაღმა ოდნავ შეირხა თავის სარეცელზე და მანგოს ფესვებს მიწა მოურღვია. ბუდიდან გადმოვარდნილმა პატარა ქმნილებამ მხოლოდ წამით გაიღვიძა, რათა იმწამსვე საუკუნოდ დაეძინა.

როცა მე პირისპირ ვდგავარ ყოვლისდამქცეველი ბუნების საშინელი საიდუმლოს წინაშე, ჩემსა და სხვა ცოცხალ არსებათა შორის არსებული განსხვავება უმნიშვნელო და ფუჭი მეჩვენება“.

ქვეყანაში, სადაც „გველის მჭამელი“ დაიწერა, დაღუპული ფრთოსნისადმი ასეთი თანაგრძნობა არ უნდა გაგვიკვირდეს. არც ის არის მოუ-

ლოდნელი, რომ დიდი პოეტი გაოგნებული და სასოწარკვეთილი უყურებს სტიქიისგან თავს დატყევილ უბედურებას, რომელსაც ძალუძს, მოულოდნელად და ელვისებურად მოაშთოს სიცოცხლე.

მიუხედავად ნაირგვარი თავზარდამცემი, შემაძრწუნებელი მოვლენებისა, თავორს არასოდეს ტოვებს ბუნებასთან ერთიანობის გრძნობა და ეს ყველაზე სახიერად ჩანს ერთ, სხვათა მსგავსად, დაუსათაურებელ ესეიში. აქ ფანტაზიას გადაღახული აქვს ყოველგვარი სამანი — ისეთი შთაბეჭდილება გვეუფლება, რომ უმაღლეს პოეზიასთან შერწყმული კოსმოგონიური ტრაქტატის ფურცელს ვკითხულობდეთ. „ბენგალიის“ ავტორი თითქოს შესაქმის სათავეებთან დგას და სამყაროს წარმოშობის საიდუმლოებას გვისურათხატებს. რა დაუოკებელი ჟინით, აღტკინებით უნდა იყო სულით ხორცამდე შეძრული, რომ ქაღალდზე აღბეჭდო ასეთი საოცრება: „თითქოს ჩემზე იმ დროთა შორეული ბუნდოვანი მოგონებები გადმოიღვარა, როცა მე და დედამიწა ერთ მთლიანობას წარმოვადგენდით; როცა ჩემს სხეულზე მწვანე ბალახი ამოდიოდა და შემოდგომის ნათელი მეცემოდა; როცა შხის მცხუნვარე ალერსისაგან ჩემი უზარმაზარი, ნაზი და მწვანითმოსილი სხეულის ყველა უჯრედიდან თბილი სუნთქვა იფრქვეოდა და ტკბილი სიყვარულით გაჟღენთილი მოზარდი სიცოცხლე არაცნობიერად იბადებოდა ჩემი სხეულის უკიდევანო სივრცეზე და უსაზღვრო ცისქვეშეთში მდუმარედ იფინებოდა ველმინდვრებად, მთებად და ზღვებად.

მე იმასვე ვგრძნობ, რასაც მე მგონი, ჩვენი ძველთუქველესი დედამიწა განიცდის, შხის ცხელი კოცნისაგან ყოველდღე ექსტაზით რომ ცახცახებს. ჩემი ცნობიერება თითქოს ბალახის თითოეული ღეროთი, თითოეული ხარბადმწოველი ფესვით მოედინება და მიწაში შესრუტულ წვეთთან ერთად ადის ხეებში, სიხარულის ჟრუანტელი თრთის პურის ჯეჯილში და პალმების მოშრიალე ფოთლებში“.

თამაზ ჩხენკელის, როგორც მთარგმნელის, არეალი ძალზე ფართო იყო. მრავალრიცხოვან სამეცნიერო წერილებზე რომ არაფერი ვთქვათ, მან ბრწყინვალედ თარგმნა პუშკინის „მცირე ტრაგედიები“, აგრეთვე, ბლოკის, პასტერნაკის, ახმატოვას, ცვეტაევის ლექსები, მიცკევიჩის „ყირიმული სონეტები“... მისი მთარგმნელობითი მოღვაწეობის უფრო სრულად, ამომწურავად შეფასება მომავლის საქმეა.